

BOWIEM (1594) *cn i pt*

bowiem (1571), **bowim** (23); bowim *RejRozm, BudNT*; bowiem : bowim *PatKaz III* (10 : 1), *HistJóz* (9 : 1), *RejJóz* (21 : 4), *RejKup* (15 : 3), *GliczKsiąż* (1 : 1), *LubPs* (79 : 1), *BielKron* (64 : 3), *LeopPrzep* (1 : 1), *ModrzBaz* (8 : 3), *Phil* (54 : 3).

o jasne; -ém (126), -em (16); -ém *OrzQuin* (9), *SienLekAndr*, *BiałKat*, *KochTr* (2), *KochDz*, *KochPam*, *PudłFr*, *GórnTroas*, *KochCzJan*, *KochFrag* (3), *OrzJan* (34), *WyprPl* (2), *SarnStat* (3), *GosłCast* (8); -em *OpecŻyw* (2), *KochFr*, *KochProp*, *OstrEpit* (2); -ém : -em *KochPs* (5 : 4), *KochPhaen* (3 : 1), *KochPieś* (2 : 1), *KochWr* (1 : 1), *JanNKar* (33 : 2), *SiebRozmyśl* (14 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w.

I. Spójnik (1583) :

1. *Spaja wypowiedzenia wskazując na zachodzący między nimi stosunek przyczynowy; enim Mącz, Modrz, Vulg, Cn; quia Vulg, PolAnt, Cn; quippe, quoniam Vulg, Cn; nam PolAnt Cn; etenim Modrz, Cn; quidem, Vulg (1570) :*

a. Zdanie przyczynowe w postpozycji (1307) : *PowUrb +3v* (2); Oni cię tam doprowadzą/ Bowiem drogę dobrze wiedzą. *BierEz Hv* (31); *OpecŻyw* 36v (2); *PatKaz I* 16; *PatKaz II* 45v (6); *PatKaz III* 116v; á ia cyebye tam będę żywił bo wiem yełtze pięć lat maią przidz głodnych *HistJóz D4v* (10); Weyzrzy na modlitwę, bom sie vpokorzył barzo/ wybaw mie od przelladuiących mie/ Bowiem vmocnieni ľą nademną. *TarDuch Ev* (3); albo theż iedno ľamy prochy ľtharwzi ie wpuľć w nos trochę/ bowiem przidzie ľtąd kichanie/ ktorym wiele wilkoľci z noľa wywiedzie *FalZioľ I* 75d (94); gdigo pytali przecż by y on pod ie^o panowanim niechciaľ być, kthoryżby mu wielim więcey czci przydaľ, odpowiedziaľ, Bowiem on niľkie powyľľza. *BielŻyw* 5 (16); *BielŻyw Glab nlb* 11 (6); Y owľzem ľpanie zbytnie ľzkodzi czľowiewu/ przyczina tego bowiem czľafu ľpania ogien przyrodzony ľilnieyľzy iest y barziey trawi pokarm *GlabGad Lv*; Czemu pirwľze ľny poľpolicie ľtraľzliwľze bywaią niż poľlednie. Odpo. Bowiem na przodku powľtawaią z pokarmu w żoľądku dymy mocne, ktore wielkie czynią zamieľzanie w mozgu á tak one podobienľtwa rzeczy mieľzaią sie też tak y owak *GlabGad L5* (286); Tho wľzytko ľą plotki, bowiem tam nie ľľychano o żadnych Gryphach *MiechGlab nlb* 9 (29); *BierRozm* 24; *KľosAlg A3* (12); *March*³ V6; *WróľŻoľt Bv* (20); *WróľŻoľtGlab A2*; Y będą też odemnie ták vdręczeni áż muľľą vpáľć przed nogi moie/ bowiemes ty dodaľ ľercá mnie *RejPs* 26 (29); *LibLeg* 11/10; *RejRozpr D* (3); *RejJóz G3* (22); *RejRozm* 402; Lieć mi sie zda yż ten z Bogem Maľo wradzie bywa bo wiem Leb ľľaliony a pľocha twarz Muľy ten być zły goľpodarz *RejKup t4v* (13); *HistAl E6v* (16); *MrowPieś A4v*; *BielKom D6v* (4); *GliczKsiąż D3v*; Gdyż to wiemy iż nádeń nie máľz nie lepľzego/ Bowim ná wiew wiewkow trwa miľofierdzie iego *LubPs Y4v* (63); *GroicPorzRej C3v*; *SeklPieś* 31; Bo wierz mi żebyś záwżdy rad z nią rozmowy miaľ, Bowiem tám iest ľkim mowić *RejWiz* 68 (45); *Leop Matth* 5/12 (10); *KochZuz A4* (2); *RejFig Eev* (4); CI sie Striyimi Kľiążetom y krolom dzyáľaią/ Bowiem Orľa bez gľowy/ zá herb z dawná máiá. *RejZwierz* 68 (42); *BibRadz Ex* 23/15 (8); Bądż chwaľa Pánu Bogu Izraľľskiemu/ bowim chwalebnie wielmożny iest *BielKron* 31 (57); *KwiatKsiąż C3* (2); *Mącz* 154b; Latwie bywa z wody wiátr/ bo wilgotné ľą oboie: trudno ogień z wody bywa/ bowiem ľpóľecznoľci nie máiá z ľobą żadnéy *OrzQuin P2* (9); *Prot A3v* (4); *ProtStoj Ev*; *SienLek* 2v (3); *SienLekAndr a3*; *RejAp* 29v; *HistRzym* 105; Nie dáyże sie od tego nikomu odwodzić/

Bowiembyć to ná potym fnadź mułiáło fzkodzić. *RejPos* 156v (4); *RejPosWiecz*³ 96v (3); *BiałKat* 21; *BielSat* C2v (2); *GrzegŚm* 4; *HistLan* 74 (3); *KuczbKat* 60 (3); Kto fład fpádnie dłuęo ięczy/ Bowiem tu fkok nie záięczy. *RejZwierc* 237 (13); *RejZwiercPodw* 183; *WujJud* 145v; Nie opuľczay ftařego przyaćielá/ bowiem nowy nie będzie mu rowny. *BudBib Eccli* 9/12 (2); Więtfzym głólem wołaycye/ mowi/ Bogá fwego/ Bowiem teraz podobno robi co inľzego. *HistHel* C (5); *MycPrz* I B2v; *WierKróc* A2v; *StryjWjaz* A2v; *CzechRozm* 194 (4); Bárzo fie w nim kocháli y zá páná fobie/ Iuźby pewnie obráli/ bowiem tego godzyen *PaprPan* Fv (6); *ModrzBaz* 121 (2); *StryjKron* 617 (2); *CzechEp* 51; *NiemObr* 63 (4); *KlonŻal* Dv; Czarni lądágdzie/ y biali pádaia. Ták iezni/ iáko pieľzy/ krom roznice. Bowiem Krolewfkie obie miłófnice Ognifte miećac ná przemiány ftrzały/ W zupełnych zbroiach przeciw fobie ftały. *KochSz* B3v; *BielSjem* 32; *KochPam* 84; *KochPieś* 12 (2); IZ ia ledá co piľzę/ cóż to tobie wáđzi? Lecz nie dźiw: bowiem fkrzętni wľzytko gánia rádźi. *PudlFr* [2]; przetoż nam czuć kazał/ obzarftwá zákazał/ bowiem nie wie człowiek/ w ktory śmierć przydźie wiek. *ArtKanc* A10 (23); *BielRozm* 19; *KochProp* 10; *GrochKal* 7; *Phil* B4; A ty o méy vprzeymośći/ Y niewątp o ftátecznośći: Bowiem póki duch wemnie/ Nie maľz ieno fługę zemnie. *KochFrag* 27 (3); *OstrEpit* A2; *WyprPl* A4v (2); *KolakCath* A4v (3); *KolakSzczęśl* C3v (2); A gdy wypuści owce fwe/ idźie przed nimi: á owce idą zá nim/ bowiem znáia głos iego. *WujNT Ioann* 10/4 (4); *SarnStat* 1294; *SiebRozmyśl* K4 (4); *SkarKaz* 118a; czyścieś wczyniła/ Y ześ mi tę na pámięć kraľę przytoczyła. Bowiemech iuź prze rádość wľzytko opuściła *PaxLiz* D2 (2); *SkarKazSej* 690a; Lecz trzeba fkromnie: Bowiem rzecz fkwápliwa Częľto fzkodliwa. *KlonFlis* E (4); *SapEpit* B3v (2); Nie ftoy próżno: podź robić do winnice Páńfkiey. Bowiem ná próżnowanie iefli fię ták vdaľz: Wiedz iż iuź ferce twoie opánował Iudaľz. *KlonWor* 45 (15); *ZbylPrzyg* ktv (2); *SzarzRyt* B2(3); *KochPhaen* 9 (3). *Poľczenia:*

»bowiem oto« (4): A teraz nyebo obyáwi fprawyedliwość yego/ Bowiem oto on ľam fędzyą yeľt frogim káđdeęo. *LubPs* N3 (3); *Rozráduy* fie corko Syonfka/ bowiem oto Krol twoy idzye do ciebie *RejPos* 1.

»bowiem więc«: Y zwiedli fobie byli w tym niemáło ludzi/ Bowiem więc czárt nadobnie ták fwoiemi ľudzi *RejWiz* 182.

»dlatego ... bowiem«: A dlatego [ideo] złoľtnicy nie powľtaną wdzien ľadny/ ani teź grzeľznicy powľtaną w radzie fprawiedliwych. Bowiem [quoniam] zna pan bog droęę fprawiedliwych ale droga złoľtnikow zaginie. *WróbŻoľt* 1/6.

»przeto ... bowiem« (2): *BielŻyw* 117; A prze to ią Tatarzy fwięthym Donem zowa, bowiem od niey niemáłe pożywienie, z rib/ miadow/ y owoczow maią. *MiechGlab* 25.

»a tak ... bowiem«: á ták to iefť wielki błáđ/ wiemy bowiem co obiecano drzewu niepożytecznemu/ ktore owocu nie czyni *ReszPrz* 57.

W pozycji enklitycznej (234): Ty floua fluzą pannye maryey Rzeczona bouyem ľad nyeprozny ale wľzelkyey ľalky pelny *PatKaz III* 115v (6); *HistAl* C; *GliczKsiąź* L7v; *KrowObr* 202v; Zydowie nie máia fie przechwáľc ź obrzezánia Abráhámowi dánego/ y z inľfych zakonu ftařego wćzynkow. Abráhám bowiem przes wiářę przed obrzezánim byľ wľprawyedliwionym od Bogá. *Leop Rom* 4 arg (6); *BielKron* 80 (3); *GrzegRóżn* C; Queso, quid hoc est? aut quid agunt? mihi enim tenebrae sunt, Mnie bowiem ciemnośći ľą/ to yeľt nic nie rozumiem. *Mącz* 445d; *LeovPrzep* C4v (2); *GórnDworz* P7;

RejPos 35; Y dałci ktemu dofyć doczeńney możności/ Ktorac tak przypadala dla twoiey godności. REy bowiem iako mówią ty lam w Polfczce wodziłz *RejZwierc* A4v; *WujJud* 109v (2); *WujJudConf* 196v; *RejPosRozpr* cv (3); *RejPosWstaw* [143²]v (4); Zkad też yto imię Szkoła dano/ iakoby vproznienie: Dacie bowiem Szkoła tym ktorzi iey służą wolność od nakładow y żołnierfkich/ y wlytykich infzych powinności. *ModrzBaz* 128v (2); *KochOdpr* A4; Iako łalkawy oćiec fynów lituie/ Tak równie swoich wiernych łług pan żalucie: Czynu bowiem nálezego lamże świadomy/ Y pomni/ zechmy ziemiá/ y cién znikomy. *KochPs* 154 (7); *KochTr* 5 (2); *SkarŻyw* 396; Lecz nie trzebá o tym łzyrfzego dowodu/ iawna to bowiem rzecz *NiemObr* 71 (49); *KochFr* 68; *KlonŻal* Cv; *ReszPrz* 57 (6); *ArtKanc* E5v (4); *KochWr* 27; nie thylko dobrymi ludźmi takowi nie mogą być zwáni/ ale też *ab omni caetu hominum exturbandi funt*, nie thylko bowiem łami łobie łzkodzą/ ale też y te s ktorymi towarzysytwo wiodą/ nieiákim iadem łzkáradości záraiaia/ *Corrupunt enim bonos mores colloquia praua. Phil* M (31); *GórnTroas* 62; *KochCzJan* A2v; *OrzJan* 34 (20); *OstrEpit* A3v; *KolakCath* B4v; Boycie łię Pána Bogá blisko bowiem iest *KolakSzczęł* B3 (6); *WujNT* 2.Cor 9/2 (8); *WysKaz* 29 (3); Z tego mieyfca baczę ia, że tę Orthográphią pan Kochánowfki dawno pifał: mówiąc bowiem zemną máło co przed łmierciá łwoiá inaczey mi o tym, a/ powiadał *JanNKar* E (29); *SiebRozmysł* F3 (8); *PowodPr* 74 (4); *SkarKaz* 3v *przedm*; Ale czemu ia [żonę] zowiełz łwoiem złem?. (-) Zła bowiem, Swiegotliwa, będliva, poftawna, rołprofzna. *CiekPotr* A3v (2); *GosłCast* 34 (5); *KlonWor* 30; *ZbylPrzyg* A2v; *SzarzRyt* C3; *KochPhaen* 1. Cf »a tak ... bowiem«.

α. Z dodatkowym odcieniem ekspresywnym: *wszak, przecież* (39) : Iełliby złołci zachowawał panie, Panie ktołz tedy łtrzyma. Bowiem vciebic [.] miłofierdzie iest/ á dla zakonu twe^o odzierzałem cie panie. *TarDuch* D8v (2); Alexander rzekł y iakoż to może kto komu żywota przedłużyć, bowiem nie iest żaden godny aby wiecznie żyw był *BielŻyw* 160; *RejJóz* B3; *RejKup* s5v; *RejWiz* 152v (2); *RejFig* Bb3v; A iakoż ia tu mam być bez wielkiego bolu. Bowiem s tymi łpráwami was y łiebie łtráćę/ Napiękniefzym klenotem łlawą to zápláćę. *RejZwierc* 34v; *RejPos* 178; A czegożci zá żywota twego w they łzedziwołci twey nie będzie dołtawáło? bowiem záłię nádzieia to wlytko w tobie iako mocnym przywileiem vpewni y zápieczętuie/ iż iuż [...] będziesz záwždy chodził w bełpieczney nádziei/ iż cie tho nigdy nie minie coć iest w obietnicách Páńskich dano. *RejZwierc* 128; *CzechRozm* 130v; *ArtKanc* H16 (2); *KlonWor* 52.

Połączenie: »bowiem też«: Powiedz mu miły Tales co ty w tym rozumiełz/ Bowiem też o tych rzeczach lepiej mowić vmiełz. *RejWiz* 133.

W pozycji enklitycznej (23): pożytecznieyby było Rzeczypospolitey/ kiedyby z łkárbu [postowie] nic niebráli. Iako bowiem wielka łummá pienedzy ná nie wychodzi? *ModrzBaz* 94; Ná ktorym wiara ludźi Chriłtyáńskich fundowana/ y duchem Bozym zmocniona/ nigdy łzkodliwie łzwánkować áni vpáść może. Wiedzą bowiem takowi wlyfcy/ komu vwierzyli/ y vfaią pewnie iż poháńbieni nie będą. *NiemObr* 67 (9); *KochWr* 27; *Phil* O2; iakoby ón zá máłą prácá té tak wielkie łpory zniełć albo niechciał/ albo więc niedbał: wiemy bowiem wlyfcy żeby mógl. *OrzJan* 131 (7); *WujNT* 793 *marg*; cóż téż po punktcie miałzym? Gdzie łie bowiem literá która czym znáczy, znáczy łie *ad differentiam* drugiey iey podobnéy. *JanNKar* E2 (2); *GosłCast* 5.

β. *Wprowadza zastrzeżenia z odcieniem stosunku przeciwstawnego: a przecież, zaś (6)* : Dłon łyzoka á głęboka dobrze, znamionuje długi żywot, á zwłazcza iestli palce dobrze ku łobie przyftaią kiedy ie zcifnie. Bowiem palcze odstawaiące od łiebie znamionuią człowieka lekkiego plotkę, nieftatek y lichotę. *GlabGad* P2; Gdyż nam do miłey cnoty bárzo ciálna drogá/ Ktora iedno tá lámá prowadzi do Bogá. Tá ponuro nie chodzi/ pátrzy w niebo zázwdy/ A tą iedno nadobnie ozdobi łie kázdy. Bowiem oná niecnotá gošciniec wtárlá/ Szyroko do łwych dworow y wrotá otwárlá. A práwie iáko z gory k niey łie kołá toczá/ Ale łie im popádác niź przez prog przełkoczá. *RejWiz* 89 (2); CIkowłcy nie proftacy/ y zá młodu byli/ Pewnie łie nie zá piecem v cielát ćwiczýli. Bowiem ná Páńłkim dworze/ á w Rycerłkiewy łpráwie/ Ták zázwdy od młodošci ielzče rołli práwie. *RejZwierz* 58; *ArtKanc* S16v.

W pozycji enklitycznej (1): Przetofz owi zdádzą łie nie być od lekkomyłnošci wolni/ ktorzy łobie bárziewy łthrátę pieniędzy wažá/ niź przyiacielá/ poniewaź *nulla possessio praeciosior potest esse vero bonoque amico*. Dzieie łie to bowiem wiele kroć/ iz kto łie ná przyiacielá dobrze iego łpraw y chęci ku łobie nie łprobowawłzy łpufzča/ że w nádziei łwey omylon bywa. *Phil* H3.

γ. *W znaczeniu 'inaczej' wprowadza zdanie wyrażające następstwo niewypełnienia tego, o czym mówi się w zdaniu poprzednim (2)* : A dlá tego dowamy tobie znác/ áby žadnym obyczáiem przeciw nam gwałtownie nie iezdził/ bowiem by łie thobie wiele przeciwnołci mogłó przydác *HistAl* H3.
Połączenie:

»bowiem inaczej«: Podleyłżá żonę póymi/ ták ia rádżę tobie/ Bowiém ináčżey równi niebędziecie łobie. *KochDz* 108.

b. *Zdanie przyczynowe w antepozycji (niekiedy też pozostaje w związku przyczynowym z wypowiedzeniem poprzedzającym) (7)* :

Połączenia: »bowiem ... (a) przeto« (5): *PatKaz III* 105; Bowiem był Alexender Dyogenefowi od łłoncza załłonił, á przetogo prołił by mu thego nie odeymował czego dác niemogł. *BielŻyw* 71; bowiem yelły ofłyedzye Thurek Budzin barło czyelzko włchem panom Chrzelczyanskym bedzie, przetho dobrze abi przed czálsem włzitci łobie łpolem dopomagaly. *LibLeg* 11/13; IEphthe osmy Sędzya zydowski/ roskázował zydom łżešć lat/ bowiem po šmierci Yáir vdáli łie Izráelitowie ná włzelákie žłošci y báłwochwálftwá. Przeto ie Pan Bog dał w ręce ich nieprzyiaciołom *BielKron* 51; Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Ab illis nomina dierum vulgus Ethnico more vocat, Bowiem ye pogáńftwo zá bogi chwaliłó/ á przeto kázdemu łwóy dzień z ofobná przipiłáli. *Mqcz* 302d.

»bowiem ... a tak« (3): A zbieraią tę mannę w Indijey y w grecijey/ bowiem przyłipa okołó žioł á thak iá zbierajá iakoby miód *FalZioł III* 4e; *RejPs* 156v.

c. *Zdanie przyczynowe wtrącone (16)* : *GlabGad* A5; A gdy go dobyć nie mogli (bowiem łie tam nie małó Polakow zamknionych duże bronilo) nicz nie zyłkawłzy odiechali. *MiechGlab* 8 (4); *RejKup* z4v; wciekl do miáłtá Etruská ze trzemi łyny (bowiem łtámtąd rodem był po mácierzy) gdzye tám s płáčżem powiedział łwoię przygodę *BielKron* 104v (9); *SarnUzn* Hv.

W pozycji enklitycznej (4): Nikomu/ álbo racžey włżytkim/ łwoie księgi Dáię: by kto nie mniémał (łtrach to bowiem tęgi) Ze zá to trzeba co dác włżyłcy dármo miéyćie *KochPieš kt*; *Phil* G2; Ale *fatum* niełczęste [...] rzemiełniká tego/ co té rzeczy odpráwowác miał/ [...] márniewe/ bez włzelákiéy

przyczyny/ nie bez żalu y szkody (o takiego bowiem drugiego trudno) nagłe pułhacznym postrzałem z świata wzięło *SarnStat* 1315; *PowodPr* 85.

α. *Wprowadza składnik wypowiedzenia w funkcji okolicznika przyczyny (2)* : Ale iak skoro Adama stworzył, tudzież dałmu towarzyszkę, [...] z rzeczy subtelnieyfzey stworzoną, bowiem z kołci białey, gdyż mąż vlepien iest z ziemie grubey. *GlabGad* A2v; tá mowá/ o obiecánym Meliáfzu Iezufie Chriřtufie/ dawno była v Bogá: bowiem iestczce ná samym początku stworzenia národu ludzkiego. *CzechRozm* 25.

A. *W związku wypowiedzeń luźno nawiązanych wprowadza wypowiedzenie uzasadniające, wyjaśniające, uzupełniające treść poprzedniego (240)* : *BierEz* F3 (5); *FalZioł* V 30v; Ale ktorzy są przodkowie našy około te° gadka iest. Bowiem mnodzi ludzie á zwłazcza gminu poópolitego tak sie domnimaia, iakoby ociec abo matka ktorzy nas na świat wypuřcili byli prawi przodkowie našzi. *BielŻywGlab nlb* 8; *GlabGad* A7 (7); wtargnąwřzy Thatarzy w Ruřką ziemie Kijow [...] gruntownie zburzyli bowiem w Kijowie brony mieczkie/ thakieź y wieże mocno zbudowane miały dachy pozłoczzone/ tamże też mieřkał Metropolit á nawyřsy biskup Ruřki *MiechGlab* 5 (4); *KłosAlg* Av (3); *WróbŻołt* 88/36; *WróbŻołtGlab* A2v; Abowiem to wiemy/ iż on iest nawyřsy krol nádewřsemi krolmi/ y pan nádewřsemi pány á on záložyl fundámenty gruntow wřlytkiey ziemie/ y okręgu światá y wyłokořci wřłech gor są wopieczce iego. Bowiem y frogoř wřlytká morřka/ iest wpořluffeńřtwie iego/ y řuchoř ziemie iest wporuřeńřtwie tegoř *RejPs* 140v (22); *RejJóz* B6v (2); *RejKup* m2v (2); *LubPs* T6 (14); Boć iest dáleka roznoř mądroř od náuki Bo káźda s tych z ołobná miewa řwoie řztuki Bowiem gdy do mądrořci náuka przypádnie/ Sláchetne przyrodzenie wiele rzeczy zgádnie. *RejWiz* 80 (34); *Leop Gal* 1/13 (4); *RejFig* Cc7; A tych mnie więcey trzeba/ co z Bořkiemi dáry/ Y coź mnie po zacnořci/ kiedy w niey przywáry. Bowiem cnotá káźdego/ řnádnie vbogáci/ Bo bez niey/ nawięřzy Pan/ řnádnie wřzytko řtráci. *RejZwierz* 20 (9); *BielKron* 217v (3); *KwiatKřiřz* B2v; *Prot* A4v; *SienLek* 33v; Kto nie iest zemná przeřiwko mnye iest/ á ktho nie zgromadza poópołu zemná/ then rořprařza. Bowiem gdy duch nieczyřly wynidzye s człowyeká/ iuź chodzi po mieyřczach řuchych řzukáiać odpoczynienia/ á gdy nie naydzye/ mowi *RejPos* 77 (3); *HistLan* A2v; *RejZwierc* 120v (2); *WujJudConf* 16 (2); Podnořiř mię ná wiátr y woziř mię (ná nim/) y wycádzileř ze mnie řiłę. Bowiem do řmierci kařelřmi řię wrořciř/ y do domu zgromáďzenia káźdego řywego. *BudBib Iob* 30/23; *HistHel* A; *StryjWjaz* Av; *CzechRozm* 251; *SkarJedn* 376 (2); *KochPs* 65; *StryjKron* 16 (2); *NiemObr* 65 (2); cřuymy, á báďźmy gotowi/ á ták nas řwiátr nie włowi. Bowiem do nas ták mowi PAN/ řwym řłowem, cřiągnáć k łobie sam/ byřmy beřpieczni nie byli/ nie wiedzác o řadney chwili. Ktory do nas przyřle řwego/ řmierc pořlá bárzo řrogiego *ArtKanc* S16v (5); *BielRozm* 19; *GrochKal* 13; *Phil* D3; *KořakCath* A4; *WujNT Matth* 3/3; *PaxLiz* D4v; Wilk bierze potáiemnie á liřká řię řaři: Ryř cynkowátá řierřciá řwoię zdráďe kraři: A Lew gwałtem wydziera, co vgoni trzyma, I řřpik z kořci wyřyřa, krew z cřiářa wyřyřa. Bowiem tákich Iudařzow są cřtery národy, Chořia nie wřzyřcy máia płomieniřte brody. *KlonWor* **5 (2). *Pořczenia*:

»bowiem i«: tilko řama řmierc cřnotę á řtałoř cırpliwořci Diogeneřowi ođięła, Iakoź Valer. w křięgach cřwartich piřze) Bowiem y Alexander wielki iey przemoc nie mógl *BielŻyw* 71.

»bowiem też«: A tho do nich nawiętsza iż pány miłuią/ Buławą wy bieraią/ száblą koronuią. Bowiem też tám nie może być iedno pan frogi/ Ná ten narod rofkolźny/ ná ten klenot drogi. *RejZwierc* 242v.

»zaprawdę bowiem«: nie przyśzedłem rozwiązować/ ále wypełnić [zakon]. Zaprawdę bowiem powiadam wam: Aż przeminie niebo y ziemiá/ iedno iotá ábo iedná kreská nie odmieni się w zakonie/ aż się wżytko sftanie. *WujNT Matth* 5/19.

W pozycji enklitycznej (84): *PatKaz III* 134v (3); W wielkim był Alexander wćifnieniu y smętku y wżytek załtęp iego/ nie tak łami dla łiebie iáko dla bydłá y inych zwierząt kthore ginęły/ miał bowiem Alexander Słoniow tyfiąc ktorzy złoto iego nofili/ [...] iezdnych trzy kroć łto tyfiąc *HistAl* H4v; *Diar* 84; *Leop Sap* 18/6 (3); *SienLek* I4; A w tey to náuce Apóstołłkiey powiada Lukałz ł. kołcioł trwał ábo łtátecznie łtał. Nie dofyc bowiem iest łłuchác náuki Ewányeliey ł. *RejPosWstaw* [143³]v (2); *BudBib* I c5 (2); przypomniéc tu iáśniuczki znák takiego głupłtwa/ z one^o zacnego męzá przypłfkow Erálmá Roterodamskiego. Ten bowim gdy miał Nowy Tełtament na Łácinłki ięzyk przekładać/ tedy się był naprzod ná rozmáite łtare księgi łpofobił na Greckie y ná Łácinłkie *BudNT* b5; *ModrzBaz* 121 (5); *SkarJedn* 270; *KochPs* 17; *SkarŻyw* 59; Ieden iest półpolity powłzechny/ w przepowiadániu Ewánieliey. Ewánielią bowiem łzczyrze/ y prawdziwie opowiadác nic innego nie iest/ iedno káiącym się grzechow łwoich/ á wierzącym w páná Chriłtułá/ oświadcząc z łáłki BOżey odpulzczenie grzechow *NiemObr* 38 (14); łtáteczność łwá [...] niezáchwianą ku Oyczyźnie okazał. Nieiáki bowiem Dyomedontes Krolá Xerxelá przyiaciel zá prośbą iego chcąc Epáminondełá *pecunia corrumpi*, przyśzedł z wielkołcią złotá do Thebanow Miáłtá *Phil* F2 (20); *OrzJan* 15 (7); *KołakSzczęśł* Cv; Abowiem w czym drugiego łądźilz/ w tym łámego łiebie potępiałz: Bo toż czynilz co poładzałz. Wiemy bowiem (*marg*) A wiemy G. (-) iż łąd Boży iest wedle prawdy przeciwko tym ktorzy tákowe rzeczy dziełáią. *WujNT Rom* 2/2 (9); *JanNKar* A2v (4); *SarnStat* 1305; Cóż to łpráwił pan móy? Albo z kąd to przyśzło? że mátká Páná mégo/ Przyśzłá do mnie? Z głófu bowiem twégo/ Skoro zágrzmiał w włzach mych/ dziecię od rádości Ledwie że niewyłkoczy/ z moich łtárych kości. *SiebRozmyśł* F3v (3); *PowodPr* 57; *GosłCast* 7 (2).

2. Wprowadza wypowiedzenia lub składniki wyjaśniające: a mianowicie; enim *Modrz* (13) :

a. *Wypowiedzenia* (11) : *KłosAlg* Av; Vważayże to tedy napilniey/ gđzye go łzukác małz. Bowiem go nigdziey rychley nie poznalz áni naydziełz/ iedno w łwiętych łłowiech iego/ á w nieomyłnych obietnicach iego. *RejPos* 169 (2); *StryjKron* 1; Táka łmiercią był karan on Mártáhuł: Bowiem Nie trzebá Kátá było (iák ci krotko powiem) Ani wozow do tego: Lecż zá káżdą nogę Záprzeżono po koniu/ gnano w rózną drogę. *KlonWor* 32.

W pozycji enklitycznej (6): Złorzeczeńłstwo rozłicżne iestł. Są bowiem przeciwko Pánu Bogu blúźniłłtwa/ łą potwarzy przeciwko ludzyom *RejPosWstaw* [110³]v; zda mi się żeby było niepomáłu póżyteczne rozdánié wrzędow/ iákie był Moizelz/ zá rádą łethronową/ vczynił. Ten bowim lud Izráelłki niezmiernie rozmnożony/ ták iy rozdzielił/ iż dzieśiáci gołpodarzo^m dał iednego Dzieśiátniká *ModrzBaz* 83; *NiemObr* 135; Dołyc tedy bączna iest onego przyiacielá Oktawiulá Augułthá Cefárzá/ imieniem Mecenałá rádá/ ktorą temu to Augułtułowi dawał ł łtrony rządzenia páńłtwa iego. Te bowiem miedzy inemi rzeczámí łłowá iego były *Phil* S3; A národzenie Chriłtułowe

tak było. Gdy (*marg*) bowiem G. (-) była poślubioną matką iego Mária Iosephowi: pirwey niżli się zefzli/ náležioná iest brzemienna *WujNT Matth 1/18 (2)*.

b. Składniki (2) : zktorich [*wilgot*] czyni się niemoc zimna, nie profto z natury wina, ale z przypadku, bowiem od zimności mozgu kthoremu wino gwałt czyni. *GlabGad Hv*; ftąd wyrozumieią kczemu się zfciąga prorocztwo Dawidowo/ bowiem ku panu Chriftułowi. *WróbŻółtGlab A3v*.

II. Partykuła wzmacniająca: zaprawdę [w połączeniach ze spójnikami] (4) :

»dlatego bowiem«: Ináczey się obaczyć nie mogą/ ázby się cofnęli z tey obłędliwey drogi/ náftąpiwízy/ ná prawdziwą drogę páńfką/ po niey wedle opifánia fłowá BOżego chodźili y rządźili się. Dla tegoć też bowiem písmá Apoftolłkie pozostáwione są/ ábyfmy imi záfwiże/ w powinności náfzey/ y wzbudzáli/ y nápomináli się *NiemObr 80*.

»ponieważ bowiem« (3): ktory dowod mocny/ y nieprzewyciężony iest. Ponieważ bowiem Chriftus pan vczynki czynił oycá fwego: á czynił skuteczne [...] iákoby ie bog sam czynić miał/ przez co/ okázował Bogá w łobie mięfzkáiącego *NiemObr 104*; tákowymi wywody tego nie wyda/ áby człowieká nie mieli chwalić. Ponieważ bowiem wyznawáią/ iż Iezus Chriftus *perfectus Deus, perfectus homo*, á tak chwałę Bogá/ chwałę też y człowieká. *NiemObr 117 (3)*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (7)* : Enim – Bowiem. *Calep 363a (5)*; *WujNT 24 przedm [2 r.]*.

Cf BOJEM, BOWIEMCI

AK